

Tadeusz Trzaskalik

Ogińscy i rozwój polskiej kultury muzycznej XVIII i XIX wieku

1. Wstęp

Książęta Ogińscy, których ród wziął swoje nazwisko od miejscowości *Oginty* w powiecie kowieńskim (na dzisiejszej Litwie), odegrali ważną rolę w Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Należało do nich wiele pałaców i majątków ziemskich zarówno w *Koronie Królestwa Polskiego*, jak i w *Wielkim Księstwie Litewskim*. Przedstawiciele rodu pełnili ważne funkcje świeckie i kościelne, piastowali najważniejsze urzędy i godności. Należeli do elity *Rzeczypospolitej Obojga Narodów Polskiego i Litewskiego*.

Najbardziej znanymi przedstawicielem rodu byli: książę *Michał Kazimierz Ogiński*, wielki hetman litewski, zajmujący się polityką i sprawami gospodarczymi, a także inicjator budowy kanału wodnego, noszącego do dziś jego imię, jednocześnie utalentowany muzyk i kompozytor, a także *Michał Kleofas Ogiński*, polityk, wojskowy, pamiętnikarz i muzyk.

Zarówno *Michał Kazimierz Ogiński*, jak i *Michał Kleofas Ogiński*, a także jego syn *Franciszek Ksawery* i córka *Amelia* wnieśli istotny wkład do rozwoju polskiej kultury muzycznej XVII i XIX wieku. Zapomnianej dziś muzyce książąt Ogińskich poświęcony jest ilustrowany ich muzyką dzisiejszy wykład.

2. Michał Kazimierz Ogiński (1728 – 1800)

Był generałem, hetmanem wielkim litewskim i wojewodą wileńskim, a także kompozytorem, poetą i literatem. Kształcił się w Wiedniu i w Paryżu. Rozwijał swoje talenty muzyczne, grając na skrzypcach, harfie i klawierze. Od najmłodszych lat angażował się w sprawy publiczne, będąc posłem na sejm. W czasie ostatniej wolnej elekcji był kandydatem do korony. Jako konfederat barski odnosił początkowo sukcesy na Polesiu, zakończone klęską w starciach z wojskami rosyjskimi pod Stołowiczami, która spowodowała jego emigrację.

Po powrocie na ziemie polskie należał m.in. do konfederacji Sejmu Czteroletniego, stojąc po stronie Stronnictwa Patriotycznego. Po upadku Konstytucji 3 maja złożył buławę i wyjechał do Wiednia.

Doskonale gospodarował w swoich dobrach, wznosząc wiele fabryk i manufaktur. Prowadził rozległe prace melioracyjne i agrotechniczne. W znacznej części z własnych środków zbudował trakt pińsko-wołyński. Zbudował również kanał, który połączył Bałtyk z Morzem Czarnym, do dziś nazwany Kanałem Ogińskiego a także Kanał Dniepr-Bug. Był starostą słonimskim i osiadł w tym mieście (znajdującym się obecnie w granicach Białorusi) ze swym dworem. W

centrum miasta wybudował pałac, a także teatr, ujeżdżalnię i inne budynki, uruchomiona została również drukarnia.

Największą pasją Michała Kazimierza stała się muzyka – gra na harfie i komponowanie. Miał nieprzeciętny talent muzyczny, a jego kunszt gry na harfie wzbudzał zachwyty na paryskich salonach. Diderot poprosił go o napisanie artykułu o harfie do wydawanej właśnie *Encyklopedii* i w ten sposób, jako jedyny Polak, został Ogiński autorem jednego z jej haseł.

W *Encyklopedii Orgelbranda* z roku 1898 czytamy: „...szczególnie zaś znał doskonale muzykę i komponował rozmaite utwory, pomiędzy którymi mają być owe sławne polonezy, znane pod nazwiskiem polonezów Ogińskiego, ...przynajmniej pierwsze z czternastu, noszące na sobie starszą cechę są zapewne jego utworami; późniejsze zaś nowszego charakteru mogą być owocami jego synowca Michała Kleofasa, któremu wszystkie są przyznawane...”.

Bardzo znanym utworem Michała Kazimierza Ogińskiego jest Polonez G-dur na skrzypce i piano.

3. Michał Kleofas Ogiński (1765 – 1832)

3.1. Życiorys

Michał Kleofas Ogiński urodził się 25 września 1765 roku w Guzowie niedaleko Warszawy. Karierę polityczną i dyplomatyczną rozpoczął, mając nieco ponad dwadzieścia lat. Uzyskał tytuł wielkiego podskarbiego litewskiego, brał czynny udział w życiu kraju jako poseł w Sejmie i członek Rady Nieustającej. Wyjechał do Hagi jako nadzwyczajny poseł w Holandii oraz do Londynu jako wysłannik w misji szczególnej do Anglii. Był zwolennikiem Konstytucji 3 Maja. Po zawiązaniu się konfederacji targowickiej w roku 1792 jego litewskie dobra zostały obłożone sekwestrem. Odzyskał je za cenę poparcia polityki prorosyjskiej. Po wybuchu powstania kościuszkowskiego w roku 1794 Ogiński przyłączył się do wojsk powstańczych. Uformował na własny koszt oddział żołnierzy, złożony z 2500 ludzi. Po upadku powstania kościuszkowskiego Ogiński udał się na emigrację. Jako przedstawiciel jednego z ośrodków emigracji przebywał w roku 1796 kilka miesięcy w Konstantynopolu, prowadząc rokowania z sułtanem Selimem III, w których chodziło o odrodzenie Polski. Kolejną misją Ogińskiego była jego podróż na ziemie zaborów austriackiego i pruskiego w celu zbadania sytuacji i nastrojów ludności polskiej. Następnie w Paryżu doprowadził do kompromisu między zwaśnionymi i zwalczającymi się stronnictwami polskimi. Spotkał się również z Napoleonem, dla którego wcześniej napisał memoriał. Stanowisko Napoleona względem restytucji Rzeczypospolitej było jednak bardzo wstrzemięzliwe. W tym samym czasie tworzone były legiony gen. Henryka Dąbrowskiego we Włoszech. W 1797 roku Ogiński przesłał tam swój utwór, zatytułowany *Marsz*

dla legionów. Stało się to powodem przypuszczenia, że Ogiński jest kompozytorem *Mazurka Dąbrowskiego*, będącego obecnym hymnem Polski. Późniejsze badania nie wyjaśniły w sposób definitywny tej sprawy.

Tymczasem sytuacja materialna Ogińskiego stale pogarszała się. Jednocześnie widział on niepowodzenie swych kilkuletnich wysiłków na rzecz *sprawy polskiej*. W styczniu 1802 roku Ogiński złożył w Grodnie przysięgę na wierność, a następnie przedstawiony został carowi Aleksandrowi I, który zwrócił mu większość majątków. Wkrótce otrzymał godność senatora Cesarstwa Rosyjskiego.

Car projektował wtedy dołączenie do Polski jej ziem wschodnich i związa-
nie swej władzy z Konstytucją 3 Maja. Koncepcje te popierała wówczas znacząca grupa polskich polityków. Ogiński przygotował specjalny memoriał w tej sprawie. Jednak - podobnie jak Napoleon - również car Aleksander I nie spełnił obietnic danych polskim patriotom. W roku 1823 Ogiński opuścił Wileńszczyznę. Po wielu podróżach po Europie ostatecznie osiedlił się we Florencji i tam spędził ostatnie dziesięć lat życia. Okres ten był najbardziej owocny w sferze jego działalności jako kompozytora, historyka i pisarza. Ogiński zmarł we Florencji 15 października 1833 roku i pochowany został w tamtejszym kościele św. Krzyża obok takich znakomitości swych czasów, jak Galileusz, Michał Anioł, Rossini, Machiavelli czy księżne Czarotorskie.

3.2. Twórczość Michała Kleofasa Ogińskiego

Twórczość Michała Kleofasa Ogińskiego jest bardzo bogata i różnorodna. Oprócz pism, związanych z jego działalnością polityczną opublikował dwutomowe pamiętniki *O Polsce i Polakach* stanowiące bardzo cenne źródło wiedzy o ówczesnych czasach. Pisał również *Listy o muzyce*, będące źródłem wiedzy o jego poglądach estetycznych. Był też – co jest dla nas najbardziej interesujące - kompozytorem.

Już w dzieciństwie Michał Kleofas Ogiński miał kontakt z muzyką na najwyższym ówczesnym poziomie. Jako siedmioletni chłopak uczęszczał na przedstawienia operowe w Wiedniu. Jego nauczycielem gry na fortepianie był *Michał Kozłowski*, późniejszy długoletni przyjaciel i wydawca jego dzieł w Petersburgu. Młody książę uczył się również gry na skrzypcach, zasad kompozycji i uprawiał kameralistykę – lekcji udzielali mu wybitni muzycy.

Dla Ogińskiego muzyka stanowiła jedynie margines jego działalności, jakkolwiek bardzo dla niego ważny. Talent kompozytorski, poparty głęboką kulturą ogólną i osobistą, duża znajomość literatury muzycznej oraz przygotowanie kompozytorskie i techniczne sprawiły, że jego twórczość zajmuje ważne miejsce w muzyce polskiej, wywierając wpływ na kompozytorów późniejszych. Najważniejsze w twórczości Ogińskiego są jego polonezy fortepianowe. Polonezy były

– jak pisze sam Ogiński w *Listach o muzyce – przeznaczone do słuchania, nie do tańcowania*. Stanowią one jedną z pierwszych prób stylizacji tego tańca.

Od strony pianistycznej Ogiński nawiązywał do wcześniejszego okresu klasyków wiedeńskich, nie wykorzystując możliwości panującego w tym czasie stylu brillant. Było to uzewnętrznieniem jego konserwatywnych poglądów estetycznych. Ze względu na swą popularność polonezy doczekały się licznych wydań, zarówno za życia kompozytora, jak i po jego śmierci. Polonezy wydawane były często bez zezwolenia, a nawet bez wiedzy kompozytora, co stało się przyczyną licznych zniekształceń i błędów. Często również pomijano nazwisko kompozytora. Znamy 24 polonezy Ogińskiego i kilkanaście innych jego utworów fortepianowych (formy taneczne – mazurki, walce, menuet, kadryl), 17 romansów wokalnych (do większości z nich Ogiński napisał słowa w języku francuskim) oraz jedną operę – *Zélis i Valcour*, czyli *Bonaparte w Kairze* – napisaną na cześć Napoleona, niewystawioną za życia kompozytora. Ogiński nie tylko w polonezach oddala się od taneczności. Ten rys jego twórczości można zaobserwować również w innych utworach fortepianowych, zwłaszcza w mazurkach i menuecie. Realizuje on w ten sposób przyjętą przez siebie zasadę poematowości. Historyczne znaczenie twórczości Ogińskiego polega na tym, iż był on pierwszym kompozytorem polskim, który tworzył niewielkie utwory instrumentalne oparte na narodowych tańcach polskich. W jego dziełach fortepianowych można odnaleźć pierwowzory form typowych dla wczesnoromantycznego okresu rozwoju muzyki polskiej, na przykład nokturnów czy ballad. Stąd Ogińskiego uznać należy za prekursora polskiego romantyzmu w muzyce

3.3. Michał Kleofas Ogiński a inni kompozytorzy tego okresu

Oprócz Michała Kleofasa Ogińskiego na początku XIX wieku działało wielu znakomitych polskich kompozytorów. Należała do nich *Maria Szymanowska* (1789 – 1831), pianistka i kompozytorka, twórczyni wielu interesujących utworów fortepianowych. Ogiński i Szymanowska szanowali się wzajemnie, o czym świadczy zachowana korespondencja. Ogiński pisał w listach o Marii Szymanowskiej: *...Pani Szymanowska, narodowości polskiej, pianistka... dała się poznać jak najkorzystniej w całej Italii, w Niemczech, Paryżu i Londynie, budząc wszędzie, gdzie tylko się pojawiła, tyleż zainteresowania dla swej osoby co i podziwu dla swego talentu. Widziałem ją ponownie z niewymowną przyjemnością we Florencji w 1825 roku. Wiele lat temu w Warszawie słyszałem ją grającą na fortepianie z doskonałością, która już wówczas dawała jej jedno z pierwszych miejsc wśród najwybitniejszych artystów. Zobaczywszy ją znowu we Florencji, znalazłem, że ciągła uprawa jej talentu oraz wojaże niezmiernie wydoskonaliły jej sposób grania, który zdaje się nie pozostawiać nic do życzenia nawet ze strony najsurowszych krytyków.*

Z kolei Maria Szymanowska z uznaniem wyrażała się o Michale Kleofasie Ogińskim. W liście z Londynu z 28.05.1825 pisała: ...*Nie mogę się powstrzymać, Panie Hrabio, od grania pańskich polonezów we wszystkich towarzystwach, nikt się ich słuchaniem, wszyscy znajdują je zachwycającymi.*

Podobnie w liście z Londynu z 26.03.2026 pisała: ...*Pańskie polonezy czarują całe tutejsze towarzystwo, jestem zobligowana grać je, gdziekolwiek się znajdę.*

Fryderyk Chopin (1810 – 1849) swoją wielkością przyćmił kompozytorów wcześniejszych i jemu współczesnych. Warto jednak podkreślić, że na twórczość Chopina (a dotyczy to głównie jego młodzieńczych polonezów wielki wpływ wywarł zarówno Michał Kleofas Ogiński, jak i jego syn Franciszek Ksawery.

3.4. Upamiętnienie

Pomnik Michała Kleofasa Ogińskiego znajduje się w Guzowie – miejscu urodzenia kompozytora. Ogiński znalazł się obok Fryderyka Chopina, Stanisława Moniuszki i Karola Lipińskiego na płótnie Ilii J. Riepina *Słowiańscy kompozytorzy*, powstałym w roku 1872, przedstawiającym kilkunastu najwybitniejszych kompozytorów tego czasu i eksponowanym w Państwowym Konserwatorium w Moskwie. Ogiński uznawany jest także za bohatera narodowego Białorusi, gdzie doczekał się wielu upamiętnień (patronaty szkół, pomnik w Mołodecznie, ulice w Grodnie i Żdanowiczach, znaczek pocztowy i moneta), a od 2014 roku posiada tam w rodzimym Zalesiu muzeum. Polonez *Pożegnanie Ojczyzny* to jeden z najbardziej znanych polskich polonezów. Do dnia dzisiejszego jest chętnie wykonywany, zwłaszcza w Polsce. Do niedawna był nieodłącznym tańcem wykonywanym przez maturzystów na rozpoczęcie balu maturalnego. Polonezem *Pożegnanie Ojczyzny* orkiestra żegnała transatlantyk MS Batory w Gdyni, wykonywany był przy prezentacji organów w Świętej Lipce oraz po zapowiedzi pociągu Polonez w Mińsku na Białorusi. Do niezwykłej popularności tego utworu w krajach byłego Związku Radzieckiego przyczynił się film radziecki *Polonez Ogińskiego* (Belarusfilm, 1971) o pseudohistorycznej fabule.

U zarania niepodległości Białorusi pojawił się (niezrealizowany) projekt stworzenia hymnu tego państwa na podstawie tej melodii. Fragment szóstego taktu poloneza *Pożegnanie Ojczyzny* został przedstawiony w kolażu na odwrocie banknotu o nominalnej wartości 50 białoruskich rubli w 2009 roku. Jest również bardzo wiele nagrań tego poloneza w różnych wersjach – na fortepianie, na innych instrumentach oraz w aranżacji na różne zespoły instrumentalne. Nagrania te można znaleźć w Internecie, w kanale *YouTube*. W chwili obecnej dostępnych jest niewiele nagrań pozostałych utworów Ogińskiego. Wśród istniejących należy tu wskazać przede wszystkim na nagrania fortepianowe dokonane przez *Iwo Zaluskiego*, oraz klawesynowe *Elżbiety Stefańskiej*.

Inną formą upamiętnienia twórczości Ogińskiego i dotarcia z nią do współczesnych słuchaczy jest organizowany corocznie, począwszy od roku 2008, w Iwoniczu-Zdroju *Festiwal im. Księcia Michała Kleofasa Ogińskiego*, podczas którego wykonywane są zarówno utwory Ogińskiego, jak i współczesnych mu kompozytorów polskich. Od roku 2014 w Guzowie – miejscu urodzenia Michała Kleofasa – w okolicach wrześniewej daty jego urodzin organizowany jest festyn pod nazwą *Kleofaski*, nawiązujący w warstwie muzycznej do twórczości słynnego rodaka. Okolicznościowe imprezy organizowane są również we wrześniu na Litwie.

Okrągłe rocznice urodzin Ogińskiego pozwalały na przypomnienie postaci tego kompozytora. W roku 1965 – w 200. rocznicę jego urodzin – *Polskie Wydawnictwo Muzyczne* wydało album zawierający większość utworów fortepianowych Ogińskiego. Pół wieku później w Hotelu *Polonia* w Warszawie odbyła się uroczystość poświęcona 250 rocznicy jego urodzin. Uroczystości zorganizowała ambasada Republiki Białorusi. Z tej samej okazji *Uniwersytet w Kłajpedzie* na Litwie wydał zbiór złożony z 24 polonezów. 250-lecie urodzin kompozytora upamiętniło UNESCO, a na Litwie dla upamiętnienia tej rocznicy wyemitowano okolicznościową monetę, natomiast w Retowie na Litwie odsłonięto jego pomnik. W Polsce dwie państwowe Szkoły Muzyczne I stopnia noszą imię Michała Kleofasa Ogińskiego: w Miechowie oraz w Sokołowie Podlaskim.

4. Franciszek Ksawery Ogiński (1800 – 1837)

Tadeusz Antoni Ogiński, najstarszy syn Michała Kleofasa z pierwszego małżeństwa z *Izabelą Lasocką* (1764 – 1852), urodził się niebawem po powrocie ojca z emigracji. Dwa lata później urodził się jego młodszy brat *Franciszek Ksawery Ogiński* znany jako *Xavier*. Chłopców wychowywała matka. Obaj bracia byli bardzo związani ze sobą. Studiowali na Uniwersytecie Wileńskim, gdzie należeli do Towarzystwa Filaretów i Filomatów. Na początku lat dwudziestych przybyli do Warszawy, by objąć stanowiska oficjeli rządowych. Bracia Ogińscy spotkali rodzinę barona *von Rönne*, właściciela majątku Renevas na Żmudzi. Dwie córki barona zostały ich żonami: Maria poślubiła Tadeusza w roku 1825, a Teodora została żoną Xaviera w roku 1827.

W latach dwudziestych XIX wieku bracia Ogińscy wielokrotnie koncertowali w salonach warszawskich. Gra bardziej uzdolnionego Xaviera była przyjmowana entuzjastycznie. W jego repertuarze znajdowały się kompozycje ojca, utwory współczesnych mu kompozytorów oraz kompozycje własne, wśród nich 10 opublikowanych polonezów oraz 4 romanse na głos z fortepianem.

Wybuch powstania listopadowego w roku 1830 skłonił obu braci do opuszczenia Warszawy wraz z rodzinami. Przebywali początkowo w Petersburgu i w Wilnie. W roku 1832 Tadeusz Ogiński osiadł na stałe w Wiejsiejach (obecnie litewska część Suwalszczyzny, nieopodal granicy z Polską). Odwiedzał go tam

Xavier, który zmarł w roku 1837 i jest pochowany w Wilnie. Tadeusz zmarł w roku 1844 w Wiejsiejach.

Polonez 5 oparty jest na dwóch romansach ojca – Michała Kleofasa. W polonezie 8, w części środkowej wykorzystany został modny przed 200 laty motyw z opery Spontiniego *Westalka*. Polonez 9 swoim charakterem przypomina polonez d-moll Michała Kleofasa Ogińskiego.

5. Amelia Załuska z domu Ogińska (1803 – 1857)

Amelia Załuska z domu Ogińska, córka z drugiego małżeństwa z *Marią de Neri* (1778 – 1852) urodziła się w Zalesiu pod Wilnem (dzisiejsza Białoruś) w roku 1803 i spędziła tam z rodzicami szczęśliwe dzieciństwo wśród licznych rodzeństwa. Była wszechstronnie utalentowana, nie tylko muzycznie, lecz również literacko i plastycznie. Ojciec dedykował jej swój *Polonez G-dur* na trzy ręce z partią solową przeznaczoną dla córki, który wykonywali wspólnie, gdy była dzieckiem. W roku 1826 wyszła za mąż za hrabiego *Karola Załuskiego*. W opinii współczesnych ślub należał do najwspanialszych w Wilnie.

Ich szczęśliwe życie w Gulbinie na Litwie przerwał wybuch powstania listopadowego. Karol Załuski, który został jednym z przywódców powstania, po jego upadku – zagrożony wyrokiem śmierci – musiał uchodzić z terenu Cesarstwa Rosyjskiego. Przez kilka lat rodzina oczekiwała na terenie Prus na uzyskanie pozwolenia na osiedlenie się na terenie Galicji w Iwoniczu, w majątku, uzyskanym w spadku przez Karola. Po przeprowadzce Załuscy przystąpili do renowacji i rozbudowy uzdrowiska, zachęceni odkryciem źródeł leczniczych.

Według projektów Amelii i pod jej nadzorem powstawały pierwsze zabudowania uzdrowiskowe. Wybudowano zakład kąpielowy, budynki dla kuracjuszy i zabudowania usługowe. Przychodziły też na świat kolejne dzieci (Amelia urodziła ich jedenaścioro). Po śmierci męża samodzielnie zarządzała Iwoniczem. Odbywały spotkania dla kuracjuszy, podczas których Amelia prezentowała swoje kompozycje.

Najbardziej znaną kompozycją Amelii, wydaną początkowo anonimowo w Wiedniu jest suita walców *Echa Iwonicza*. Amelia skomponowała również wiele innych utworów salonowych, które w dużej części zaginęły. Ze względu na pogarszający się stan zdrowia wyjechała na kurację za granicę. Ostatnie miesiące swego życia spędziła na wyspie Ischia, gdzie zmarła w roku 1858.

Retów i *Plungiany* to dwa historyczne miasta leżące w pobliżu siebie na Litwie na ziemi żmudzkiej. Michał Kleofas Ogiński kupił Retów w roku 1812, a jego syn z drugiego małżeństwa, *Ireneusz Kleofas Ogiński* (młodszy brat Amelii) osiadł tam na stałe, wybudował nową rezydencję i założył szkołę rolniczą. Syn Ireneusza, Bogdan Ogiński założył z kolei w Retowie roku szkołę muzyczną oraz

orkiestrę symfoniczną. Budynek szkoły muzycznej istnieje do dnia dzisiejszego i jest obecnie siedzibą *Muzeum Historii Retowa im. Ogińskich*. Brat Bogdana, *Michał Mikołaj Ogiński* (1849–1902), odkupił od księcia Zubowa dwór w Pługianach, w którym założył swoją rezydencję, a także – podobnie jak Bogdan – szkołę muzyczną i orkiestrę symfoniczną. W Pługianach mieści się obecnie Muzeum Sztuki Żmudzkiej.

Wśród dzieci Amelii i Karola Załuskich szczególnie wyróżnił się *Karol Bernard Załuski* (1834–1919), austriacki szambelan, minister i poseł nadzwyczajny na dworze perskim. Przebywał w celach naukowych w Egipcie, gdzie prowadził badania nad kulturą koptyjską; z racji tego był cenionym w Europie językoznawcą. Odznaczony był wieloma orderami austriackimi i pruskimi, ale także perskimi i chińskimi. Był również muzykiem i kompozytorem.

Potomkami Amelii i Karola Załuskich są zmarły niedawno *Andrzej Załuski* (1928 – 2023) i *Iwo Załuski* będący w piątym pokoleniu potomkami księcia Michała Kleofasa Ogińskiego. Obaj bracia przez wiele lat zajmowali się gromadzeniem pamiątek i informacji o rodach Ogińskich i Załuskich. Będąc pianistami, wielokrotnie wykonywali i popularyzowali ich utwory fortepianowe. Książki Andrzeja Załuskiego dotyczą m. in. autorstwa melodii i tekstu polskiego hymnu narodowego, uprawdopodobniając Michała Kleofasa Ogińskiego jako ich autora. Z kolei obszerna książka Iwo Załuskiego *Gen Ogińskich. Historia dynastii muzycznej* stanowi kopalnię wiedzy o Ogińskich, Załuskich i spokrewnionych rodzinach.

6. Polonez *Pożegnanie Ojczyzny*

Najbardziej znany polonez w tonacji a-moll Michała Kleofasa Ogińskiego powstał w nieznanych okolicznościach i autorstwo Ogińskiego jako twórcy tego utworu bywa podważane. W XIX wieku utwór bywał przypisywany Michałowi Kazimierzowi Ogińskiemu.

W ubiegłym roku temu ukazał się artykuł pani Agnieszki Leszczyńskiej zatytułowany *Polonez a-moll „Pożegnanie Ojczyzny”: między legendą a rzeczywistością* (*Muzyka*, Tom 68 Nr 3 (2023)). Autorka argumentuje, że pierwsze wydanie tego utworu ukazało się w roku 1831 i sygnowane było nazwiskiem Kaspra Napoleona Wysockiego, z czego autorka wyciągnęła wniosek, że to on jest autorem tego utworu. Niewątpliwie, choć artykuł ten mógł zaniepokoić, zwłaszcza miłośników muzyki Michała Kleofasa Ogińskiego, doczekał się on odpowiedzi ze strony pana Wojciecha Gurgula w postaci artykułu *O gitarowych opracowaniach poloneza a-moll „Pożegnanie Ojczyzny” pochodzących z pierwszej połowy XIX wieku* (*Muzyka*, Tom 69 Nr 1 (2024)). Te opracowania, datowane równolegle z wydaniem Wysockiego i opatrzone nazwiskiem Ogińskiego wskazują na to, że Kasper Napoleon Wysoki nie był twórcą tego poloneza, z czym zgodziła się pani

Leszczyńska w kolejnym artykule, opublikowanym już w bieżącym roku pt. *Polonez a-moll „Pożegnanie Ojczyzny”*: między legendą a rzeczywistością. *Post scriptum* (Muzyka, Tom 69 Nr 2 (2024)). Jednocześnie odnalezione i przypominane opracowania gitarowe tego utworu pokazują popularność poloneza Pożegnanie Ojczyzny utworu w Rosji w drugim ćwierćwieczu XIX wieku.

Najbardziej prawdopodobne jest przypuszczenie Iwo Załuskiego, że polonez ten powstał w roku 1822, przed ostatnim opuszczeniem Litwy przez kompozytora. Jak podaje dalej Iwo Załuski, niepotwierdzona tradycja wskazuje, że polonez ten został po raz pierwszy wykonany w roku 1822 w kościele w Wiejsiejach, które już wówczas należały do rodziny Ogińskich.

Polonez ten występuje w dwóch wersjach. Był on wydany w Warszawie przez Dobrzyńskiego w roku 1855 (w podobnym czasie w takiej samej wersji pojawił się w wydawnictwie Litolff) oraz w Kijowie w roku 1859 przez K. Kocińskiego pod tytułem *Les Adieux a la Patrie. Polonaise celebrę*. Obie te wersje miejscami różnią się między sobą, druga z nich jest dłuższa.

7. Moje spotkania z muzyką Ogińskich

W rodzinie mojej Mamy, która wywodzi się z Suwalszczyzny, panował szacunek dla Ogińskich. Egzemplarz wydanie Litolff'a Polonezów Michała Kleofasa traktowany był niemal jak relikwia. Zarówno moja Babcia, jak i Mama dobrze grały na pianinie Przekazywana była informacja o tym, że któryś z przodków związany był z Ogińskimi, nie powiedziano mi jednak, o kogo chodzi ani też gdzie i kiedy te związki miały miejsce.

Wyjaśniło się to niedawno dzięki pomocy Pana Tadeusza Radziwonowicza, emerytowanego dyrektora Archiwum Państwowego w Suwałkach, który odnalazł datowany 21 października 1838 roku dokument chrztu siostry mojej prababci, *Michaliny Józefy Eymutowicz*, której ojcem był *Michał Eymutowicz* (mój prapradziadek), *Metr Muzyki* na dworze księcia Tadeusza Ogińskiego w Wiejsiejach, a ojcem chrzestnym – Książę Tadeusz Ogiński.

Prezentowane dziś utwory znajdują się na dwóch nagranych przeze mnie płytach CD z serii *Akademia Klasyczna* o numerach 6 i 8, które wydane zostały przez *Stowarzyszenie Pro Musica Organa* wspólnie z *Uniwersytetem Ekonomicznym w Katowicach*.

Płyta o numerze 6 nosi tytuł *Michał Kleofas Ogiński. Polonezy*. Jest to nagranie wszystkich polonezów tego kompozytora. Płyta o numerze 8 nosi tytuł *Ogińscy* i zawiera nagrania utworów ojca (poza nagraniem wcześniej polonezami), syna i córki. Nagrane utwory prezentowałem na koncertach w Polsce (w ramach XVI Festiwalu im. Michała Kleofasa Ogińskiego we wrześniu 2024 oraz na Litwie w październiku 2024 w Wiejsiejach, Retowie i Płungianach).

Źródła:

Bełza I.: *Michał Kleofas Ogiński*. PWM, Kraków 1956.

Ogiński M.K.: *Listy o muzyce*. PWM, Kraków 1967.

Ogiński M.K.: *Romanse na głos z fortepianem*. Wprowadzenie (W. Poźniak). PWM, Kraków 1965.

Załoski I.: *Gen Ogińskich. Historia dynastii muzycznej*, Soliton, Sopot 2021

<https://glosznadziemna.pl/56588/222-lata-temu-w-slonimiu-zmarl-michal-kazimierz-oginski/> Dostęp: 15.10.2024

Encyklopedia Orgelbranda, tom 11, hasło „Michał Kazimierz Ogiński”, 1898.